

Τη δική της εμπειρία από τη σύγκρουση στο συνεταιρισμό στη Βόρεια Ιρλανδία, μας μεταφέρει η δημοσιογράφος και πολιτικός Τζέιν Μόρις, η οποία ίδρυσε το 1996 το «Συνασπισμό των Γυναικών», και ήταν η πρώτη επικεφαλής της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στη Βόρεια Ιρλανδία και μέλος στην Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή. Πιστεύει ότι έτσι μπορεί να βοηθήσει κι εμάς στην Κύπρο, με τις εμπειρίες που απέκτησε από τη Βόρεια Ιρλανδία.

- **«Από τη σύγκρουση στο συνεταιρισμό - Το περιβάλλον της ανοικοδόμησης» ήταν το θέμα της ομιλίας που κάνατε καλεσμένη του Συμβουλίου Ανοικοδόμησης και Επανεγκατάστασης και του Ινστιτούτου Ευρωδημοκρατίας «Γλαύκος Κληρίδης». Ωραία λόγια, αλλά μήπως στην πρακτική είναι μια ουτοπία;** Θα σας απαντήσω με τη δική μου εμπειρία από τη Βόρεια Ιρλανδία. Ήμουν 14 χρονών όταν άρχισαν οι ταραχές και ο γιος μου ήταν 14 χρονών όταν οι ταραχές τελείωσαν, με τη Συμφωνία της Μεγάλης Παρασκευής, το 1998. Αυτό λέει πολλά. Μια ολόκληρη γενιά έζησε τη βία, το φόβο. Πέρασαμε πολλά σκοτεινά χρόνια. Οτιδήποτε συγκρίνεται με αυτό που είχαμε, είναι ουτοπία.

- **Επώλεσε πράγματι το τέλος της διαμάχης;** Ο πιο

Πρέπει να πιστέψετε ότι είναι εφικτή η λύση

ΤΖΕΪΝ ΜΟΡΙΣ: Να κτιστεί εμπιστοσύνη μεταξύ των δυο κοινοτήτων και των ανθρώπων

απλός τρόπος για να απαντήσεις στο ερώτημα πώς φτάνει το τέλος μιας διαμάχης, είναι με το τέλος της βίας. Και η βία έχει τελειώσει, παρότι υπάρχουν ακόμα κάποιες ομάδες. Αν τέλος της βίας σημαίνει να μην δολοφονηθεί κανείς για πολιτικούς λόγους, αυτό είναι ένα βήμα μπροστά. Μετά από τον τερματισμό της βίας πρέπει να προχωρήσεις πιο πέρα, να κτίσεις γέφυρες εμπιστοσύνης μεταξύ των ανθρώπων.

- **Και μεταξύ των πολιτικών;** Μα οι πολιτικοί είναι άνθρωποι. Οι πολιτικοί εργάζονται μαζί, και οδηγούν τον κόσμο, έτσι όσοι ήταν σκεπτικιστές, άρχισαν να αποδέχονται τη νέα κατάσταση.

- **Γιατί δεν έγινε αυτό πιο νωρίς;** Διότι κανένας από μας δεν άκουγε τη φωνή της λογικής. Για παράδειγμα, αρχές του '70 που ήταν πολύ δύσκολη εποχή, με βόμβες, πυροβολισμούς, δολοφονίες, αν μερωτούσαν γιατί Προτεστάντες και Καθολικοί σκοτώνονται μεταξύ τους στη Βόρεια Ιρλανδία, θα προσπαθούσα να τους εξηγήσω ότι δεν είναι τόσο απλό. Ότι είναι θέμα οικονομικό, κοινωνικό, πολιτικό αλλά και θρησκευτικό. Προσπαθούσα να το δικαιολογήσω. Δεν άκουγα κανένα να λέει ότι αυτό που ζούσαμε ήταν εκτός της λογικής. Ούτε τον κόσμο, ούτε την Εκκλησία, ούτε τους δασκάλους, ούτε τους πολιτικούς. Υπήρχε μια απέραντη ουσιπ.

- **Γιατί οι πολιτικοί δεν ακούν τη φωνή της λογικής;** Άρχισαν σιγά-σιγά να την ακούν. Υπήρχαν πολιτικοί της δεκαετίας '70-'80 που άρχισαν να μιλούν με λογική. Έλεγαν ότι πρέπει να κάνουμε συνομιλίες, συμβιβασμούς.

- **Πότε αρχίσατε εσείς να νιώθετε την ανάγκη να**

Μόνο όταν γίνουν κατανοητοί οι λόγοι και οι πηγές της αντιπαράθεσης θα έλθει η ειρήνη

κάνετε κάτι για να αλλάξετε την κατάσταση; Εργαζόμουν ως δημοσιογράφος στη Βόρεια Ιρλανδία και έγινα πολιτικός μετά που γεννήθηκε ο γιος μου, διότι σκέφτηκα ότι ήταν υποχρέωσή μου να ενεργοποιηθώ ώστε να μην περάσει αυτό που έζησα εγώ. Μεγαλώνοντας απέκτησα την αυτοπεποίθηση ότι μπορούσα να προσφέρω. Έτσι στα σαράντα μου μπήκα στην πολιτική, όταν γνώρισα ως δημοσιογράφος και άλλους που πίστευαν ότι αυτό που γινόταν στη Β. Ιρλανδία ήταν παράλογο και έπρεπε να αλλάξει. Συνειδητοποίησα ότι υπήρχαν και άλλοι που σκέφτονταν όπως εμένα.

- **Είναι διαφορετικός ο τρόπος σκέψης των γυναικών;** Ναι. Στη Βόρεια Ιρλανδία υπήρχαν δυο ομάδες γυναικών, αυτές που ήταν στους δρόμους και με ειρηνικό τρόπο μιλούσαν για την ειρήνη χωρίς να είναι στην ενεργό πολιτική και αυτές που εργαζότανσαν πίσω από τη σκηνή. Το 1996 συναντηθήκαμε οι γυναίκες της Β. Ιρλανδίας, καθολικές και προτεστάντες και αποφασίσαμε να δημιουργήσουμε το δικό μας πολιτικό κόμμα, «Συνασπισμός των Γυναικών». Πιστεύω ότι είμαστε το μοναδικό κόμμα γυναικών στον κόσμο που κατάφερε να εκλεγεί.

- **Πώς καταφέρατε την εκλογή σας;** Τα καταφέραμε διότι ζητήσαμε την ψήφο του λαού την κατάλληλη στιγμή. Η Βόρεια Ιρλανδία ήταν έτοιμη να δεχτεί ένα γυναικείο κόμμα και έχουμε εκλεγεί δύο. Ως κόμ-

μα δείκναμε ότι μπορούμε να εργαστούμε μαζί. Είχαμε πολλές δύσκολες στιγμές, όταν για παράδειγμα συζητούσαμε τις θέσεις μας, ποια σημαία να χρησιμοποιούμε, την ιρλανδική ή την αγγλική ή και τις δύο. Βρήκαμε, όμως, τρόπο επικοινωνίας. Κάναμε συμβιβασμούς διότι για μας ήταν πιο σημαντική η ειρήνη και η ασφάλεια των παιδιών μας.

- **Η Κύπρος είναι μοιρασμένη για 36 χρόνια...** εμείς στην Ιρλανδία ήμασταν περισσότερα χρόνια.

- **Πρέπει να περιμένουμε;** Όχι, αλλά πρέπει να πιστέψετε ότι μπορεί να βρεθεί λύση, ότι είναι εφικτό. Είχαμε και εμείς τεράστιες δυσκολίες στις συνομιλίες. Το 1998 πετύχαμε να καταγράψουμε τις ελάχιστες προϋποθέσεις που είχε η κάθε πλευρά και κληθήκαμε να αποφασίσουμε την αποδοχή του συγκεκριμένου κειμένου ή τη συνέχιση της βίας. Επιλέξαμε την ειρήνη και ακόμα διαπραγματευόμαστε.

- **Πρέπει να πιστέψουν οι πολιτικοί ή ο κόσμος;** Πρέπει να κτιστεί εμπιστοσύνη μεταξύ των δύο κοινοτήτων, μεταξύ των ανθρώπων. Να έλθει η λύση από την Κύπρο όχι από έξω. Το μόνο που μπορούμε εμείς να κάνουμε είναι να σας μεταφέρουμε τη δική μας εμπειρία, να σας πούμε πώς εμείς το πετύχαμε. Μπορώ να σας εξηγήσω πόσο μοιρασμένοι ήμασταν εμείς και πόσο καταφέραμε να ενωθούμε. Ήταν οι δύο ομάδες που ήθελαν η μια ενωμένη Ιρλανδία

και η άλλη το Ηνωμένο Βασίλειο. Στη Βόρεια Ιρλανδία είχαμε 40% καθολικών Ιρλανδών που ήθελαν ενωμένη Ιρλανδία και 60% προτεστάντες Βρετανούς που ήθελαν το Ηνωμένο Βασίλειο. Ζούσαν χωριστά και σκότωνε ο ένας τον άλλο για δεκαετίες. Εμένα δεν με ενδιέφερε να διαλέξω μεταξύ της ενωμένης Ιρλανδίας ή του Ηνωμένου Βασιλείου. Για μένα το πιο σημαντικό ήταν η ειρήνη και τα παιδιά μας να μην βλέπουν τους πατέρες τους σκοτωμένους και τις μπότες τους να κλαίνε στη φυλακή. Είμαι Ευρωπαία πολίτης, βέβαια υπάρχει εθνική ταυτότητα αλλά οι άνθρωποι είναι παντού οι ίδιοι. Δεν μπορείς να φας τη σημαία σου. Δεν είναι οι πολιτικοί θεσμοί που θα φέρουν την ειρήνη, αλλά μόνο όταν γίνουν κατανοητοί οι λόγοι και οι πηγές της αντιπαράθεσης, θα έλθει η ειρήνη. Αν οι άνθρωποι φοβούνται ή δεν εμπιστεύονται ο ένας τον άλλο, οι θεσμοί δεν θα λειτουργήσουν.

- **Η Συμφωνία του 1998...** δημιούργησε ένα πλαίσιο μέσα στο οποίο μπορούμε να συνεχίσουμε την προσπάθειά μας. Η συνεργασία που δημιουργήθηκε βοήθησε να ξεπεράσουμε τους φόβους και να αποκτήσουμε εμπιστοσύνη μεταξύ μας.

- **Η ΕΕ μπορεί να παίξει καταλυτικό ρόλο στην όλη προσπάθεια;** Είμαι πεπεισμένη ότι μπορεί. Η ΕΕ

έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην Ιρλανδία. Δεν το ξέρει πολύς κόσμος. Δημιούργησε το 1996 για πρώτη φορά ένα ειρηνευτικό πρόγραμμα στη Β. Ιρλανδία, λεγόταν «Ειρήνη 1». Σήμερα εφαρμόζουν το πρόγραμμα «Ειρήνη 3». Επιχορηγούσαν δικονομική εργασία. Έφερε κοντά ανθρώπους που ζούσαν σε επικίνδυνες περιοχές, τους ενθάρρυνε να δουλέψουν μαζί και έτσι άρχισε να μαθαίνει ο ένας τον άλλο. Σιγά-σιγά ήλθε η αναγνώριση και η επιβράβευση. Προηγουμένως δεν τολμούσαν να συναντήσουν τους ανθρώπους της άλλης πλευράς. Η Ευρώπη τους έδωσε την στήριξη για να νιώσουν εμπιστοσύνη και να συνεχίσουν. Μέσα από τα ειρηνικά αυτά προγράμματα στήριξαν θύματα, πρώην φυλακισμένους. Μια άλλη πρωτοβουλία της Ευρωπαϊκής Ένωσης ήταν να επιχορηγήσει δικονομικές εργασίες ιδιωτών, ζητώντας τους όμως εκ των προτέρων να καταθέσουν τα σχέδιά τους. Έτσι άνθρωποι του εμπόριου, επιχειρηματίες, πολιτικοί από τις δυο πλευρές συναντήθηκαν για να δημιουργήσουν κοινά έργα. Κάποιοι τους κατηγορούσαν ότι συναντιόντουσαν μόνο και μόνο για να πάρουν τα ευρωπαϊκά κονδύλια και εγώ τους απαντούσα ότι δεν με ένοιαζε, διότι το πρόβλημα θα λυνόταν μόνο όταν οι δυο πλευρές είχαν επαφή. Πήραν λεφτά για

να κάνουν παιδότοπους. Συζητούσαν πού θα γινότουσαν, στη μια περιοχή, στην άλλη ή ενδιάμεσα. Στο τέλος τα κατάφεραν. Η Ευρωπαϊκή Ένωση δούλεψε με τον κόσμο, κορηγούσε τις ανάγκες των πολιτών. Η βοήθεια των Αμερικανών ήταν διαφορετική, στα ψηλά δώματα της πολιτικής. Και οι δυο στρατηγικές βοήθησαν πολύ.

- **Ποιος είναι ο ρόλος των ΜΜΕ στην καλλιέργεια της ειρήνης και του σεβασμού στον άλλο;** Ενδιαφέρουσα ερώτηση. Ήταν πολύ δύσκολο το έργο μου ως δημοσιογράφου διότι προσπαθούσα να ήμουν αντικειμενική, γι' αυτό άφησα τη δημοσιογραφία και έγινα πολιτικός. Ως δημοσιογράφος έπρεπε να μεταδιώξω τα γεγονότα, να παράδειγμα να λέω το σπύτι πίσω που καίγεται είναι το δικό μου, κ.λπ. Ήταν τρελό. Έπρεπε να είμαστε πάρα πολύ προσεκτικοί για να προάγουμε την ειρήνη και άκρας αντικειμενικοί, ώστε να καταγράψουμε τα γεγονότα. Η οικογένειά μου είναι προτεστάντες και οι γείτονές μας καθολικοί, ήταν δίπλα μας και δεν ήξερα πώς ζούσαν. Πηγαίναμε σε διαφορετικά σχολεία, διαβάζαμε διαφορετικές εφημερίδες, βλέπαμε διαφορετικές ειδήσεις, εμείς το BBC, εκείνοι την ιρλανδική τηλεόραση. Αν μπορούσα να τηλεφώνω να μιλήσω στο σπύτι τους και να μας έδειχνε πώς ζούσαν, θα βοηθούσα αλλά και ο ρόλος της εκπαίδευσης είναι πολύ σημαντικός.

Το Κυπριακό απομυζά την ενέργειά σας

- **Ερχόμενη στην Κύπρο τι σκεφτόσασταν;** Ήλθα για πρώτη φορά στην Κύπρο πριν πέντε χρόνια ως τουρίστρια με την οικογένειά μου στη Λεμεσό και δεν είδα τίποτα από αυτό που βλέπω σήμερα. Ήταν ενδιαφέρον ότι δεν αισθανόμουν ότι υπήρχε πρόβλημα στο νησί. Δεν λέω ότι αυτό είναι κακό. Αλλά ερχόμενη σήμερα για να μιλήσω για τη διαδικασία ειρήνης στη Βόρεια Ιρλανδία, έμαθα πολύ περισσότερα για το νησί. Πιστεύω ακράδαντα πως πρέπει να βρείτε έναν τρόπο για να λύσετε το Κυπριακό.

- **Τι σας έκανε εντύπωση, θετική και αρνητική;** Το θετικό είναι ότι έχω υποχρεωθεί από την καλοσύνη, τη γενναιοδωρία, τη φιλοξενία του κόσμου που γνώρισα. Δεν έχω πάει ακόμη στο βορρά, αλλά δύσκολη είναι η κατάσταση και εκεί το ίδιο. Είναι ένα υπέροχο νησί, σε εξαιρετική τοποθεσία, με μεγάλο μέλλον. Το αρνητικό είναι ότι το πρόβλημα του νησιού δεν είναι μόνο το ότι έχει μοιραστεί, αλλά ότι αυτό απομυζά την ενέργειά σας. Είναι σημαντικό για σας, μιλάτε γι' αυτό, απασχολεί τον καθένα και νιώθετε ότι δεν μπορείτε να βρείτε λύση. Είναι ένα συνεχές πρόβλημα στη ζωή των ανθρώπων που επηρεάζει το μέλλον σας.

- **Γιατί νομίζετε ότι δεν καταφέραμε μέχρι τώρα να λύσουμε το Κυπριακό;** Ίσως να μην είναι τόσο επείγον για σας. Πώς μπορείτε να ζείτε έτσι; Νιώθω να μην διψάτε για λύση. Το αισθάνομαι. Τι θέλετε ως λύση;

- **Τι νομίζετε;** Στην Ιρλανδία πολλοί που δεν ζούσαν εκεί έλεγαν ότι η λύση πρέπει να είναι η ενωμένη Ιρλανδία, διότι είναι νησί. Έτσι έβλεπε ο κόσμος το πρόβλημά μας. Μα ήταν πολύ απλουστευμένη προσέγγιση. Σας ρωτώ, αν η ενωμένη Κύπρος είναι απλουστευμένη απάντηση για σας.

- **Εσείς τι αίσθηση παίρνετε;** Θα σας ρωτήσω ξανά τι θέλετε εσείς. Λυπούμαι που σας απαντώ έτσι, αλλά δεν μπορώ να σας πω τι πρέπει να κάνετε. Η μόνη μου συμβουλή είναι να βρείτε τρόπο να κάνετε αυτό που θεωρείτε σωστό και να παλέψετε γι' αυτό. Αρπάξτε το. Αυτοί που χύσατε την ευκαιρία να λύσετε το Κυπριακό πριν μπειτε στην ΕΕ, ήταν πολύ σημαντική στιγμή για σας το δημοψήφισμα. Δεν κατάλαβα τι πήγε λάθος. Τι έγινε. Γιατί δεν τα καταφέρατε.

Να έλθει η λύση από την Κύπρο, όχι από έξω

κή Ένωσης ήταν να επιχορηγήσει δικονομικές εργασίες ιδιωτών, ζητώντας τους όμως εκ των προτέρων να καταθέσουν τα σχέδιά τους. Έτσι άνθρωποι του εμπόριου, επιχειρηματίες, πολιτικοί από τις δυο πλευρές συναντήθηκαν για να δημιουργήσουν κοινά έργα. Κάποιοι τους κατηγορούσαν ότι συναντιόντουσαν μόνο και μόνο για να πάρουν τα ευρωπαϊκά κονδύλια και εγώ τους απαντούσα ότι δεν με ένοιαζε, διότι το πρόβλημα θα λυνόταν μόνο όταν οι δυο πλευρές είχαν επαφή. Πήραν λεφτά για

Μια δυνατή συνέντευξη με οδήγησε στην πολιτική

- **Πώς αποδέχεται τον εχθρό σου; Πώς διαγράφεις τις τραυματικές μνήμες του παρελθόντος;** Προσωπικά δεν είχα πηγαί, κανένα μέλος της οικογένειάς μου δεν είχε πληγωθεί. Το γραφείο του πατέρα μου βομβαρδίστηκε επειδή ήταν στο κέντρο του Μπέλφαστ, δίπλα από το σπύτι μας κατοικούσε ένας δικαστής, έτσι όταν του έβαλαν βόμβα επηρεαστήκαμε και εμείς. Όταν ήμουν νέα δεν μπορούσα να βγω έξω το βράδυ στο Μπέλφαστ διότι ήταν πολύ επικίνδυνο. Εμπειρία από πολλά γεγονότα, αλλά δεν ήμουν θύμα. Ήταν πιο εύκολο για μένα να συγχωρήσω από ό,τι οι άνθρωποι που έχουν πληγεί. Αλλά είναι υπέροχο να τους ακούς να λένε ότι συγχώρεσαν τον άλλο.

- **Μπορούν να συγχωρέσουν;** Την ημέρα της μνήμης του πολέμου, ένας πολίτης, ο Γκόντον Ουίλσον, μου έδωσε μια τόσο δυνατή συνέντευξη που το BBC τη μετέδωσε στις ειδήσεις. Ο άνθρωπος αυτός έχασε την κόρη του τη μέρα του γάμου της από μια βόμβα, του κρατούσε το χέρι, του είπε ότι τον αγαπά και πέθανε. Αυτό ο άνθρωπος συγχώρεσε αυτούς που έβαλαν τη βόμβα. Πολύς κό-

μος είπε ότι είχε λάθος και διερωτούνταν πώς τόλμησε να συγχωρέσει τους εγκληματίες. Αλλά ήταν η πιο δυνατή συνέντευξη που έκανα στη ζωή μου. Ίσως αυτό να με οδήγησε στην πολιτική, περισσότερο από το γιο μου. Αυτή είναι η απάντησή μου στο πώς μπορείς να συγχωρέσεις. Νομίζω ότι πρέπει να συμπεριφερόμαστε με σεβασμό στον άλλο. Πρέπει να βρούμε τρόπους να αποκτήσουμε εμπιστοσύνη, να προσεγγίσουμε τον άλλο, να σφιχτούμε τα χέρια.

- **Είναι εύκολο να το λες.** Όταν ξεκίνησαν οι συνομιλίες στη Βόρεια Ιρλανδία είχαμε τον Αμερικανό Τζορτζ Μίτσελ ανεξάρτητο διαμεσολαβητή. Οι μεν δεν μιλούσαν στους δε. Όλα έπρεπε να γίνουν μέσω του διαμεσολαβητή. Μετά από λίγο χρόνο, αφού έφτασαν σε κάποιο επίπεδο οι διαπραγματεύσεις, κάποια στιγμή ξέσπασαν να απευθυνθούν στον διαμεσολαβητή και άρχισαν να μιλούν μεταξύ τους. Έτσι, σιγά-σιγά κτίζει την εμπιστοσύνη.

- **Τι πήρατε από την εμπειρία σας ως δημοσιογράφος και πολιτικός;** Χαίρομαι που δεν ήμουν παρατηρητής, αλλά προσπάθησα να κάνω τη διαφορά μέσα από όλες τις δραστηριότητές μου. Είχα την ευτυχία να εμπλακώ

την ώρα που γινόταν η αλλαγή, την σωστή στιγμή. Αν δικάμιζα δέκα χρόνια μετά να έχανα τη στιγμή. Ήμουν τυχερή που βρήκα την κατάλληλη εποχή και μπόρεσα να προσφέρω. Δεν τελειώσαμε ακόμα. Είμαι πεπεισμένη ότι η εμπειρία της Βόρειας Ιρλανδίας έχει πολλά να προσφέρει στον κόσμο και μιλώ με ταπεινότητα. Μεταφέροντας στους άλλους τη δική μας εμπειρία πιστεύω ότι μπορούμε να βοηθήσουμε, διότι δεν θεωρώ σωστό να πεις στον άλλο τι να κάνει.

- **Τι δημιουργεί την κατάλληλη στιγμή;** Η κατάλληλη στιγμή είναι μικρές-μικρές στιγμές. Δημιουργεί τη στιγμή. Πρέπει να πιστέψεις ότι μπορεί να γίνει και να βρεις τρόπους για να το κάνεις. Μιλώ για τις στιγμές που ο κόσμος αρχίζει να ακούει τη λογική, εσωτερικά και εξωτερικά.

- **Ποιος είναι ο στόχος σας;** Τα παιδιά μας, καθολικά και προτεστάντες, να φοιτούν στο ίδιο σχολείο. Σήμερα μόνο το 6% των παιδιών στη Βόρεια Ιρλανδία φοιτά σε κοινά σχολεία.

